

## ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, старшого викладача **Дячок Надії Валентинівни** про дисертацію **Теремінко Лариси Григорівни** «**Формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення**», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

**Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки.** Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком галузі інформаційних технологій (ІТ) як рушійної сили економічного зростання, що є важливим чинником суспільного, наукового та промислового розвитку. Підвищена складність сучасних інформаційних процесів потребує від фахівців з інженерії програмного забезпечення (ІПЗ) постійної адаптації до змін технологій професійної діяльності, оперативного оновлення знань, систематичного підвищення кваліфікації, гнучкої професійної взаємодії – готовності до професійної мобільності. Це спонукає педагогічну теорію і практику до пошуку ефективних шляхів формування цієї інтегративної якості в майбутніх фахівців з ІПЗ та потребує модернізації структури й змісту їх професійної підготовки.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи за темами «Викладання іноземних мов у світлі професійного спрямування в умовах глобалізації: теоретичний і прикладний аспекти»(№ 2/12.01.02 термін виконання 2014–2018 рр.); «Формування ключових компетентностей у майбутніх практичних психологів ВНТЗ» (№ 90/12.01.07, термін виконання 2017–2019 рр.); «Лінгвістичні та методологічні проблеми викладання іноземних мов професійного спрямування в умовах глобалізованого освітнього простору»(№ 11/12.01.02 термін виконання 2019–2021 рр.) Навчально-наукового Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету (НАУ).

*Bx. 51.12/57  
by 16.10.20*

Тему дисертації узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2016 р.) та затверджено вченою радою Навчально-наукового Гуманітарного інституту НАУ (протокол № 9 від 12 грудня 2018 р.).

**Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.** Глибокий аналіз наукової літератури дозволив здобувачці чітко визначити категоріальний апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою. Коректно сформульовано завдання дослідницько-пошукової роботи, що й забезпечило можливість оптимального визначення стратегії наукового пошуку та його ефективної реалізації. Нам видається особливо науково цінним те, що здобувачці вдалося *уперше* обґрунтувати, розробити та впровадити структурно-функціональну модель формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ у складі взаємопов'язаних блоків: теоретико-методологічного (мета дослідження, наукові підходи й принципи), організаційно-проектувального (структура та зміст формування готовності: психолого-педагогічні умови, етапи, методи, форми організації і засоби навчання), оцінно-результативного (компоненти, критерії та рівні сформованості, результат; з'ясувати сутність і структуру готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ (соціально-особистісний, мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інформаційний, технологічно-діяльнісний та регулятивно-рефлексивний компоненти); визначити критерії (особистісний, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний) з відповідними показниками, схарактеризувати рівні (репродуктивний, продуктивний, творчий) сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ; визначити й науково обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ: розвиток внутрішньої позитивної мотивації студентів до навчальної та майбутньої професійної діяльності; синергетичність психолого-педагогічного процесу формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ, обумовлена

суб'єкт-суб'єктною взаємодією викладача й студентів; інтеграція змісту іншомовної та професійної підготовки в процесі змішаного навчання, соціально-особистісна й професійно-технічна спрямованість вивчення іноземної мови; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з ПЗ за рахунок використання інтерактивних методів навчання та ІТ; увести до наукового обігу дефініції понять «професійна мобільність фахівців з інженерії програмного забезпечення» та «готовність до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення»; *уточнити* сутність понять «професійна мобільність фахівця» й «готовність до професійної мобільності майбутнього фахівця».

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом, не викликають сумніву. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, адже спираються на міцне теоретико-методологічне підґрунтя.

**Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.** Структура роботи логічна і виважена, зумовлена характером наукового пошуку, глибиною та змістовністю розв'язання поставлених завдань. Вона свідчить про науково обґрунтований підхід авторки до досліджуваної проблеми крізь призму професійної підготовки майбутніх фахівців інженерії програмного забезпечення, що заслуговує безумовного схвалення.

Особливу ретельність дослідниця виявляє в *першому розділі дисертації*, коли здійснює теоретичний аналіз вітчизняної та закордонної літератури, характеризує професійну мобільність як інтегративну якість особистості, що є здатністю адаптуватися до умов професійної діяльності, пов'язаних зі швидкою зміною ІТ та ускладненням фахових завдань, міжособистісною, міжпрофесійною й міжкультурною взаємодією; готовність до опанування суміжної ІТ-спеціальності, сфери чи технології програмування, переходу на іншу посаду чи в іншу компанію з метою успішної фахової реалізації.

Нам імпонує підхід авторки у розгляді основних наукових підходів до трактування дефініції «готовність до професійної мобільності майбутнього фахівця», де уточнюється його сутність як інтегративної якості особистості і тлумачиться як здатність актуалізувати свої потенційні можливості для адаптації до швидких змін у професійній сфері, сформованій на основі усвідомлення необхідності зазначеної якості для успішної фахової реалізації та в результаті постійного підвищення професійної компетентності, прагнення професійно розвиватися, досягати успіху.

Заслуговує на увагу глибокий аналіз стандартів вищої освіти України першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів за спеціальністю 121 «Інженерія програмного забезпечення», навчальні плани підготовки зазначених фахівців, підтверджено значний потенціал професійної підготовки у формуванні їх готовності до професійної мобільності, який, на думку експертів, гальмується наявністю визначених суперечностей: 1) низька адаптивність системи вищої освіти до ринкових потреб і швидкого технологічного розвитку ІТ-галузі, який значно випереджає зміст навчання та потребує формування стійких навичок самоосвіти й самовдосконалення; 2) відірваність навчального процесу від практичної професійної діяльності компаній з розробки програмного забезпечення; 3) переважання у майбутніх фахівців з ІІЗ теоретичних знань над практичними, що потребує поглиблення взаємодії між ІТ-індустрією та системою освіти; 4) недостатня увага розвитку особистісних якостей порівняно з професійними та професійною компетентністю (знаннями, уміннями й навичками); 5) недостатній рівень англійської професійної компетентності в майбутніх фахівців з ІІЗ, що заважає їх працевлаштуванню та майбутній фаховій реалізації.

Видається переконливим визначення наукового пошуку поняття «готовність до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІІЗ» як інтегративної якості особистості, що означає здатність до ефективного виконання поставлених завдань у динамічно мінливих умовах навчально-професійної діяльності, підвищення своєї освіченості й кваліфікації, зміни

сфери чи технології програмування, опанування суміжної ІТ-спеціальності та здійснення професійних переміщень з метою ефективної фахової реалізації.

Цілком виправданим, на наш погляд, є узагальнення дисертантки щодо осмислення результатів теоретичного аналізу наукових досліджень, що дало змогу їй визначити *структуру готовності до професійної мобільності майбутнього фахівця з ІПЗ*, яку дисертантка представляє як цілісне інтегративне поєднання *соціально-особистісного, мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інформаційного, технологічно-діяльнісного та регулятивно-рефлексивного компонентів*.

Можна погодитися з логікою викладу матеріалу в *другому розділі дисертації*, де здобувачкою розглянуто методичні засади формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення.

Слід відзначити вдалу спробу автора, з урахуванням теоретичних засад дослідження, обґрунтування *психолого-педагогічні умови формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ*: розвиток внутрішньої позитивної мотивації студентів до навчальної та майбутньої професійної діяльності; синергетичність психолого-педагогічного процесу формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ, обумовлена суб'єкт-суб'єктною взаємодією викладача й студентів; інтеграція змісту іншомовної та професійної підготовки в процесі змішаного навчання, соціально-особистісна й професійно-технічна спрямованість вивчення іноземної мови; організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх фахівців з ІПЗ за рахунок використання інтерактивних методів навчання та ІТ.

Відмітимо вияв належної наукової ерудиції здобувачки під час розроблення структурно-функціональної моделі формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІПЗ, що складається з *теоретико-методологічного* (мета, методологічні підходи й принципи), *організаційно-проектувального* (структура та зміст формування готовності: психолого-педагогічні умови, етапи, методи, форми, засоби) й *оцінно-*

*результативного* (компоненти, критерії та рівні сформованості, результат навчання) *блоків*.

Наголосимо на обрані вдалої класифікації рівнів сформованості готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ПЗ, таких як: репродуктивний, продуктивний, творчий.

Заслуговує схвалення реалізований авторкою у *третьому розділі* алгоритм проведення дослідницько-експериментальної роботи через проведення констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту і узагальнення результатів дослідження. На нашу думку, досить вдало підбрано діагностувальний інструментарій, що дозволив виявити сучасний стан готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення. У фокусі особливої дослідницької уваги дисертантки перебуває впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі і психолого-педагогічних умов формування означеної якості.

**Значення результатів для науки і практики.** Дослідження Теремінко Лариси Григорівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему – теоретичне обґрунтування й експериментальну перевірку впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі і психолого-педагогічних умов формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення.

Практичне значення отриманих результатів полягає в підготовленні та впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх фахівців з ПЗ навчальний посібник з грифом Міністерства освіти і науки (МОН) України «Professional English. Fundamentals of Software Engineering» («Професійна англійська мова. Основи інженерії програмного забезпечення») (2015 р.) (у співавторстві); навчальний посібник з грифом НАУ «Professional English for IT Students» («Професійна англійська мова для студентів ІТ-спеціальностей») (2018 р.) (у співавторстві) [та практикум «Professional English. Software

Engineering: Theory and Practice» («Професійна англійська мова. Інженерія програмного забезпечення: теорія і практика») (2019 р.) (у співавторстві); дібранні й застосованні масових відкритих онлайн курсів MOOC (англ. Massive Open Online Courses) «English for the Workplace» («Англійська мова для роботи») (2019 р.) та «Business Problems and Software Solutions» («Бізнес завдання й програмні рішення») (2019 р.) від British Council на соціальній платформі для навчання FutureLearn Великобританії з метою формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІІЗ засобами змішаного навчання.

#### **Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.**

Теоретичні та практичні положення дисертації можуть бути використані для формування готовності до професійної мобільності й англійської професійної компетентності майбутніх фахівців з ІІЗ в закладах вищої освіти на основі інтеграції іншомовної та професійної підготовки; у дослідженнях здобувачів освітніх і наукових рівнів. Дисертаційна робота може стати основою для розроблення програм та навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців галузі знань 12 «Інформаційні технології».

**Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.** Заслугує схвалення повнота висвітлення основних результатів дослідження у 28 наукових працях, зокрема: 6 – статей у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК України, із них 4 статті в наукових виданнях, зареєстрованих у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus; 1 – стаття у Web of Science; 2 – статті в закордонних наукових виданнях (Угорщина, Словаччина), 16 – тез в збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 – навчальні посібники, 1 – практикум.

#### **Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.**

Структура, зміст, висновки, викладені в авторефераті, відповідають і повністю відображають основні положення дисертації.

**Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.** Попри відзначений позитив, у роботі є моменти, з якими не завжди можна однозначно погодитися, що викликають роздуми, спонукають до дискусії:

1. В дисертації та авторефераті має місце деяке ототожнення методології та теорії, що проявляється через вживання понять «теоретико-методологічні засади», «теоретичні засади» і «методичні засади». На нашу думку, має місце недостатнє розведення сутності загальнотеоретичних, методологічних і методичних положень щодо провідних ідей сучасної філософії, педагогіки і психології, щодо їх реалізації в процесі дослідження, яке має становити саме його методологічну основу.

2. Дискусійними, на нашу думку, є деякі позиції наукового апарату дослідження: формулювання другої педагогічної умови крізь призму її змістової наближеності до визначених компонентів, критеріїв і показників вияву досліджуваного феномену (має корелювати з когнітивним і діяльнісним компонентами); коректність виокремлення рефлексивного компоненту (діяльнісний компонент вже передбачає рефлексивну складову); дослідження готовності формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення, адже сам процес формування вже передбачає даний етап.

3. Заслуговують безумовного схвалення аргументовані наукові узагальнення щодо визначення професійної мобільності як психолого-педагогічної категорії. Однак, у цьому руслі, на наш погляд, бракує чіткості у розмежуванні понять «академічна мобільність» і «професійна мобільність» через призму дослідження закордонних науковців.

4. Вважаємо, що робота значно виграла б, якби авторка у структурно-функціональній моделі формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІІЗ більш детально розкрила б результат готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ІІЗ через призму виокремлених показників, означеної якості, в дисертації.

5. В дисертаційному дослідженні авторка репрезентує рівні готовності



до професійної мобільності майбутніх фахівців з ПЗ, такі як: репродуктивний, продуктивний, творчий. Хотілося б уточнити за якими саме ознаками, властивостями та параметрами обиралася означена класифікація рівнів (за якими показниками готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з ПЗ було охарактеризовано кожен з рівнів).

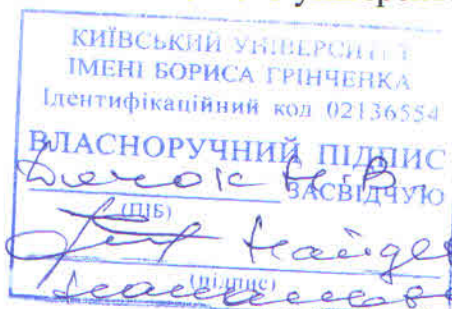
**Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».** Однак висловлені дискусійно-критичні міркування не заперечують наукового і практичного значення та загальної позитивної оцінки поданої до захисту роботи, позаяк здобувачка, виявляючи здатність до ефективного наукового пошуку, створила ґрунтовний дисертаційний продукт. Відтак, підсумовуючи вище зазначене, констатуємо: дисертація Теремінко Лариси Григорівни «Формування готовності до професійної мобільності майбутніх фахівців з інженерії програмного забезпечення» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові результати в галузі теорії і методики професійної освіти та за своїм обсягом, обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор – Теремінко Лариса Григорівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

**Офіційний опонент:**

кандидат педагогічних наук,  
старший викладач кафедри  
англійської філології та перекладу,  
Київського університету імені Бориса Грінченка



**Н. В. Дячок**



13.10.2020.